

О. В. Бозер,

аспірант, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

ІННОВАЦІЙНА СФЕРА У СТРУКТУРІ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

O. Boger,

postgraduate, Kyiv National Economic University named by Vadym Hetman

THE INNOVATION SPHERE IN A MODERN ECONOMY STRUCTURE

Стаття розкриває особливості інноваційної сфери у структурі сучасної економіки.

The article under review discloses the features of innovation sphere of the modern economy structure.

Ключові слова: інноваційна сфера, структура національної економіки, розвиток інноваційної діяльності.
Key words: innovation sphere, the structure of national economy, the innovation activity development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Характерною рисою сучасної світової економіки є адаптація національного середовища до глобалізаційних вимог. Ступінь розвитку економіки та характер економічного зростання все більшою мірою визначаються станом інноваційної сфери. Сьогодні інноваційний тип економічного розвитку стає тим підґрунтям, що визначає економічну могутність країни та її місце у міжнародному поділі праці. Все це і обумовлює актуальність досліджень, пов'язаних з особливостями розвитку інноваційної сфери у структурі сучасної економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченням особливостей інноваційної сфери та її місця у структурі економіки займалися іноземні Й. Шумпетер, Р. Солоу та вітчизняні науковці К. Алексеєва, В. Гусєв [2], О. Глазкова, О. Кириченко [4], О. Кравченко, М. Макаров, П. Микитюк, А. Федулова [5] та ін. Проте, залишаються питання, які потребують поглибленого дослідження.

У другій половині ХХ століття інновації вже активніше розглядалися з точки зору фактору економічного зростання у роботах таких вчених: Є. Домара, Р. Харрода, Р. Солоу. Значну увагу розробці моделей економічного зростання з людським фактором приділили такі вчені, як Р. Лукас, П. Ромер, Д. Ромер, Ф. Агійон і П. Хоувітт, Дж. Гроссман і Е. Хелпман.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є з'ясування особливостей інноваційної сфери у структурі національної економіки України, а також розробка заходів з підвищення інноваційного потенціалу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Національна економіка являє собою сукупність взаємопов'язаних окремих частин і ланок. Співвідношення і зв'язки між ними формують структуру економіки. Остання може розглядатися з різних сторін: з точки зору форм власності (державний і недержавний сектори), з точки зору стадій руху продукту (виробництво, розподіл, обмін та споживання). Однією з істотних характеристик структури економіки є її розподіл на галузі та сфери (промисловість, сільське господарство, транспорт, зв'язок, будівництво, наука та інновації та ін) [7].

Інноваційний тип розвитку економіки характеризується переходом країни на вищий технологічний рівень, який визначається переорієнтацією інвестиційного капіталу у високотехнологічні галузі економіки, розроблення й реалізацію інноваційних проєктів, науку і освіту.

Аналіз сучасних моделей економічного зростання Р. Лукаса, П. Ромера, Ф. Агійона і П. Хоувітта, Дж. Гроссмана і Е. Хелпмана, які використали нові підходи, засвідчує, що провідну роль у досягненні економічного зростання відіграє науково-техноло-

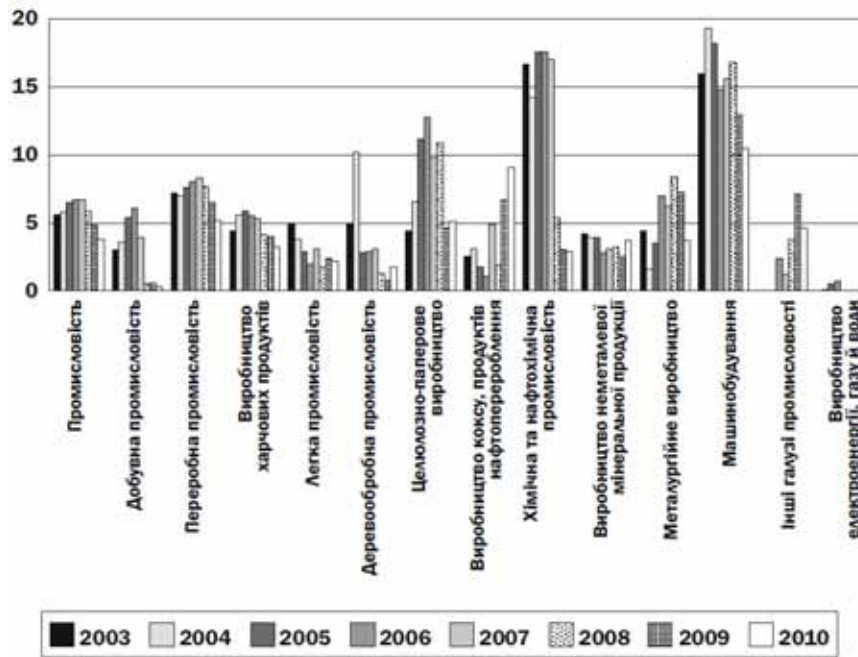

Рис. 1. Частка інноваційної продукції у структурі виробництва галузей промисловості України в 2003–2010 рр., % [9, с. 47]

гічний прогрес. Саме розробка заходів з прискорення науково-технічного прогресу, зростання кількості, якості та ефективності передачі інновацій може забезпечувати сталий економічний розвиток. У той час як решта одноразових заходів лише тимчасово прискорять ріст економіки, після чого його темпи знову залежатимуть від кількості робочої сили та наявного незмінного науково-технічного фактора.

Активний розвиток інформаційних технологій призвів до виникнення та використання терміну "нова економіка", який означає економіку нових високотехнологічних галузей, коли вплив високих технологій зумовлює суттєві зміни макроекономічних параметрів у країнах з розвинутою економікою. Передумовами переходу до нової економіки є лібералізація ринків, посилення мобільності капіталу, глобалізація ринків, поява цифрового простору як єдиної комунікаційної мережі [6].

Відомо, що інновації взаємопов'язані й взаємодіють з інвестиціями спрямованими в технологічну структуру економіки, що забезпечує пріоритетний розвиток вищих технологічних структур. Інноваційна діяльність має широку розгалуженість. Так, вона може проводитися як на мікро-, так і на макрорівні. Інвестиції у інновації є базою для економічного розвитку для будь-якої галузі. Інноваційна діяльність може бути присутня у будь-якій галузі, або бути окремою складовою у структурі економіки.

Звернемо увагу на показники інноваційності у структурі галузей економіки (рис. 1).

Секторальна структура національної економіки за видами економічної діяльності є узагальненою характеристикою якісного рівня розвитку економічної системи в цілому. В Україні, незважаючи на високі темпи зростання випуску в основних видах економічної діяльності впродовж 2001–2011 рр., відбувалося формування досить уразливої структури економіки зі значними галузевими диспропорціями та суттєвою залежністю від попиту на зовнішніх ринках. Динаміка структури української економіки не відповідає загальним закономірностям структурних зрушень, що відбуваються в розвинених економіках світу на сучасному етапі й полягають у зростанні частки високотехнологічних виробництв обробної промисловості, те-

лекомунікаційних, фінансових і бізнесових послуг, а також соціально орієнтованих видів економічної діяльності, випереджальному розвитку наукоємних, високотехнологічних галузей. Натомість в Україні сформувалася неефективна структура економіки з високою ресурсо- та енергоємністю виробництва, надмірним екстенсивним розвитком добувної промисловості, відсталістю агропромислового сектора, низьким рівнем інноваційного виробництва, відставанням розвитку інфраструктури, відірваністю фінансового сектора від реальної економіки, неефективним функціонуванням секторів, що забезпечують соціальний розвиток [9, с. 50].

У більшості провідних країн світу інновації є одним з основних чинників, що впливають на структурні перетворення в економіці, дозволяють сформувати нову якість економічної системи і забезпечити конкурентоспроможність економіки. Проте в Україні інноваційний розвиток не став однією з головних характеристик зростання національної економіки. Внесок високих технологій у вітчизняний економічний розвиток складає лише 0,7 % [8, с. 28]. Тільки 6,5% загального обсягу реалізованої промислової продукції українських виробників мають ознаки інновацій, у той час як в ЄС цей показник досягає 60%, Японії — 67%, США — 78%.

Сучасні тенденції розвитку національної економіки України не відповідають постіндустріальному напрямку глобальних перетворень. Так, інноваційний розвиток в Україні має ряд недоліків:

- відсутність чіткої концепції інноваційних національних пріоритетів, цілеспрямованого, послідовного й системного управління інноваційними процесами з боку держави, а також незадовільне інституціональне забезпечення інноваційних перетворень, нестабільність й суперечливість нормативно-правової бази інноваційної діяльності;

- низький міжнародний конкурентний рівень вітчизняних розробок, які класифікуються як інновації;

- недостатнє використання інноваційного потенціалу української науки і освіти (аналіз свідчить, що незважаючи на зростання обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт, їх частка в ВВП постійно скорочується);

— незадовільне фінансування наукової й науково-технічної діяльності;

— низька інноваційна активність вітчизняного бізнесу, що спричинене відсутністю державного стимулювання та неузгодженістю у податковому регулюванні. Так, частка підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, складає: у Латвії (24,3%), Польщі (27,9%), Угорщині (28,9%), Литві (30,3%), Болгарії (30,8%), а в Україні майже вдвічі менше [10];

— висока частка тіньового сектора (від 20% до 60%, залежно від економічної діяльності) та корупційні явища.

Як наслідок, кризові явища світової та вітчизняної економік не могли не позначитися на стані інвестиційних та інноваційних процесів, які сформувалися під дією таких чинників:

— значне падіння обсягів виробництва, спричинене зрушенням зовнішнього та внутрішнього попиту та погіршення очікувань суб'єктів господарювання щодо найближчих перспектив економічного зростання;

— погіршення умов кредитування, особливо довгострокового, що ускладнило реалізацію проектів у галузях з високою часткою позичкових ресурсів, передусім у будівництві, машинобудуванні, металургії, інноваціях;

— скорочення державних інвестицій унаслідок перерозподілу фінансових ресурсів на поточні витрати [3, с. 17];

— нестійка динаміка витрат, які здійснюють переважно одні й ті самі підприємства за рахунок власних коштів;

— різні показники ефективності, так найвищий у машинобудуванні, хімічній та нафтохімічній промисловості;

— різке збільшення імпорту та обслуговування боргових зобов'язань в іноземній валюті внаслідок знецінення гривні.

Серед позитивних ознак інноваційної сфери можна відзначити: високий освітній рівень працездатного населення; розвинену мережу наукових установ, що в ряді галузей мають наукові доробки світового рівня та наявність великих і водночас поряд розташованих запасів різноманітних природних ресурсів. Проте, Україна має низькі позиції у світових рейтингах за показниками ефективності інноваційного розвитку та посідала 63 позицію серед 139 країн світу у 2010 р. [11].

Галузева структура реалізованої інноваційної продукції є нестійкою і часто зазнає негативних змін у напрямі погіршення її технологічного складника. Для відтворення вітчизняної промисловості на інноваційній основі цього недостатньо, оскільки майже дві третини інноваційної продукції в економіці України створюють виробництва третього і четвертого технологічних укладів.

Аналіз теоретичних розробок та емпіричних досліджень інноваційних процесів у структурі національної економіки свідчить про необхідність проведення певних заходів:

— урегулювання нормативно-правової бази, податкового законодавства у сфері інноваційної діяльності та формування в Україні основ інноваційної моделі розвитку економіки;

— розвиток інститутів захисту прав інтелектуальної власності;

— стимулювання інноваційної діяльності, що потребує поетапного змінення переважно сировинно-експортної структури економіки;

— переорієнтації інвестиційних потоків на інноваційну сферу, впровадження високих технологій та збільшення державного фінансування у структурі інвестування інноваційної діяльності;

— проведення реструктуризації економіки для підвищення інноваційного потенціалу на міжнародних ринках;

— детінізацію економіки та державне регулювання вливання тіньового капіталу як у середині країни, так з-за кордону.

Результативність реформ, пов'язаних зі структурними перетвореннями, значною мірою обумовлюється можливістю забезпечення їх відповідними інвестиційними ресурсами. Доведено, що конкурентоспроможність економіки на макrorівні пов'язана із тривалістю циклу відтворення основних виробничих фондів і, відповідно, робочих місць, продуктивних сил суспільства та визначається загальногосподарською ефективністю капіталовкладень [1, с. 17].

ВИСНОВОК

Розвиток інноваційної діяльності є ключовим фактором, який забезпечує економічне зростання. Зростання мало залежить від стану внутрішньої економіки, а прогрес у науці й техніці — від економічної політики. Для забезпечення сталого економічного розвитку прогресивні структурні зрушення повинні мати системний характер і втілюватися в цілісній інноваційній політиці, пов'язаній з дієвим державним стимулюванням структурної перебудови національного господарського комплексу з урахуванням всесвітніх тенденцій науково-технічного розвитку, оптимального співвідношення політичних, економічних, інституціональних, соціально-психологічних і культурних чинників інноваційної динаміки.

Література:

1. Губанов С. Конкурентоспособность экономики — функции системы воспроизводства / С. Губанов // Экономист. — 2003. — № 4. — С. 17.
2. Гусев В.О. Парадигма сталого інноваційного розвитку України / В.О. Гусев, О.О. Мужилко // Економіка та держава. — 2011. — № 9. — С. 115—118.
3. Жаліло Я.А., Покришка Д.С., Белінська Я.В. [та ін.] Ризики економічної депресії та потенціал післякризового відновлення економіки України. — К.: НІСД, 2009. — С. 17—18.
4. Кириченко О.А. Інноваційний розвиток економіки в контексті сучасної теорії модернізації / О.А. Кириченко, Ю.І. Вигізья // Економіка та держава. — 2011. — № 7. — С. 13—16.
5. Федуллова Л.І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України / Л.І. Федуллова // Економіка і прогнозування. — 2012. — № 1. — С. 87—100.
6. Стрелец И. Новая экономика: гипотеза или реальность? // Мировая экономика и международные отношения. — 2008. — № 3. — С. 16—23.
7. Мамалей О.О. Основи економічної теорії. Підручник [Електронний ресурс]. — Київ, 2006. — Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15800119/politekonomiya/struktura_ekonomiki
8. Аналітична доповідь "Огляд актуальної наукової дискусії про перспективи розвитку світу в цілому та України як його частини" / ІДСД НАН України, Києво-Могилянська Бізнес-Школа, УІСД ім. О. Яременка. — К., 2008. — С. 28.
9. Аналітична доповідь "Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки Національний інститут стратегічних досліджень" [Електронний ресурс] — 2012. — Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/STRUKTYR_PERETV.indd-2d93e.pdf
10. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
11. The Global Competitiveness Report 2010—2011. World Economic Forum [Електронний ресурс]. — Geneva, 2010. — Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf

Стаття надійшла до редакції 18.06.2013 р.